
Upplandsmuseets fotografiska samling

BO LARSSON

Upplandsmuseet har cirka en och en halv miljon fotografiska bilder i sitt arkiv. En hel del av dem är fristående och kan inte attribueras till någon särskild upphovsman. Många, kanske de flesta, kan dock hänföras till enskilda fotografer eller bildbyråer. I denna artikel ska jag presentera några av dessa kollektioner, och samtidigt ge exempel på hur de hamnade i vår ägo. Först vill jag dock ge en kort presentation av museets fotografiska verksamhet.

Sedan länge har det hos Upplandsmuseet funnits en medvetenhet om fotografiers särskilda betydelse. I december 1929 inköptes till exempel fotografen Henri Ostis efterlämnade samling om cirka 16 000 bilder. Drygt 40 år senare, vid mitten av 1970-talet, inleddes dock en uttalad satsning på att bli länets centrum för kulturhistorisk fotografi. Dåvarande landsantikvarien Ola Ehn, själv mycket bildintresserad, drev frågan starkt och en omfattande länsinventering gjordes. Under en tioårsperiod tog museet in flera mycket stora kollektioner, vars sam-

manlagda antal troligen uppgick till cirka en miljon fotografier. Insamlingen drev också fram en satsning på vård och tillgängliggörande. 1980 tillsattes en särskild bildantikvarie och två år senare inredde museet ett klimatarkiv, i vilket bilderna kunde arkiveras på bästa möjliga sätt. Idag, 35 år efter den medvetna insamlingens början, förvaras det fotografiska materialet i museets magasin i Morgongåva, även här i lokaler med rätt temperatur och luftfuktighet.

I Morgongåva finns också en grupp personer som ägnar sig åt att vårda och förteckna fotografier och göra dem tillgängliga för allmänheten. I cirka tio års tid har gruppen – Kulturarvs-IT kallad – registrerat och skannat bilder, vilket resulterat i att det i dag finns omkring 180 000 fotografier tillgängliga i museets interna databas. Drygt 30 000 av dessa är utlagda på Internet och sökbara på Upplandsmuseets hemsida.

Utöver insamlingsverksamheten bedriver Upplandsmuseet ett aktivt fotografiskt arbete. Museets antikvarier tar

bilder när de arbetar med olika projekt, och två fotografer är anställda. Till deras uppgifter hör att fotografiskt dokumentera olika företeelser. Exempel härpå är landskapsfotografering och, vilket har skett två gånger under de senaste decennierna, att följa arbetet på Akademiska sjukhuset. Den första gången detta ägde rum hette fotografen Bengt Fredén. Hans bilder finns med som ett av nedanstående exempel.

Den som vill läsa mer om Upplandsmuseets fotografiska verksamhet eller få fler exempel ur dessa samlingar, kan med fördel göra det på museets hemsida där ett flertal stora bildkollektioner presenteras. I museet årsbok för åren 1945, 1973, 1974, 1983, 1988, 1998 och 2006 kan man i tur och ordning läsa om: 1945 års fotografiutställning på Carolina Rediviva; "Tre märkliga Uppsalafotografier"; Uppsalafotografen Ostis negativsamling; John Alinder som kulturhistorisk fotograf; dokumentär fotografi som arbetsmetod; Uppsalafotografen Paul Sandberg ("Pälle med skynket"); jordbrukaren och amatör-fotografen Klas Andersson.

Nedanstående presentation gör inte anspråk på att vara representativ för museets övriga bilder. Det är i stället fotografier – eller fotografer – som jag personligen har fastnat för. Är de typiska för något är det sättet på vilket de hamnat i museets ägo. Exempelen är hämtade både från den insamlade verksamheten och från museets eget fotografiska arbete.

Uppsala-Bild

Bildbyrån Uppsala-Bilds arkiv är det största av alla Upplandsmuseets fotografiska kollektioner. Riktigt hur stort råder det dock delade meningar om, uppskattningar på mellan en halv och en miljon bilder brukar nämnas när frågan kommer på tal. Osäkerheten är inte att förvånas över; i de kuvert som negativerna ursprungligen arkiverades i ligger det ofta inte bara en utan upp till fem, sex eller än fler fotografier. Kollektionen är under uppordning men arbetet kommer att ta många år att fullborda.

Företaget Uppsala-Bild startades för över 60 år sedan, av den då blott 17-åriga Claes Claesson, och hade som mest 10 till 12 medarbetare. Största kunder var Upsala Nya Tidning och Tidningen Upsala. När UNT 1967 anställde egna fotografer gick många av bildbyråns medarbetare över dit. Verksamheten fortsatte dock ännu ett antal år med fotografering åt bland annat Stockholmspressen.

Byrån ägnade sig huvudsakligen åt reportagefotografering, vilket avspeglar sig i karaktären på de bilder som presenteras här. Att prins Bertil finns med på en av dem är ingen slump. Kollektionen rymmer många såväl svenska som utländska celebriteter, bosatta eller på besök i Uppsala. Större än kändisvärdet är dock den kulturhistoriska betydelsen, om man med detta menar en skildring av gemene mans vardag och liv. Också detta reflekteras i de medtagna exemplen.

Ovan t.v.: Prins Bertil, utan årtal. UB001069.

Ovan t.h.: Sjuksköterska med nyfödda tvillingar, Norrtälje, augusti 1955. UB000284.

Nedan t.v.: Chaufför, utan årtal. UB0005111.

Nedan t.h.: Morgontoalett på manöver i Enköping 1948. UB002246.

Samuel Petterssons samling

Fabriksgården. SP 05.

Om Uppsala-Bild är Upplandsmuseets största enskilda samling, lär Samuel Petterssons med sina 100 glasplåtsnegativ vara bland de minsta. Samlingen kom till oss på ett förunderligt sätt. På museet pågick ett projekt rörande sambandet mellan länets jordbruk och verkstadsindustri. Vetskap om en viss vagnsfabrik i Tierp fanns, men det var svårt att få ytterligare uppgifter. Då ringde Carl-Gustaf Pettersson från Västerås. Var vi intresserade av en låda med glasplåtar från norra Uppland? Det var vi. Lådan innehöll tio

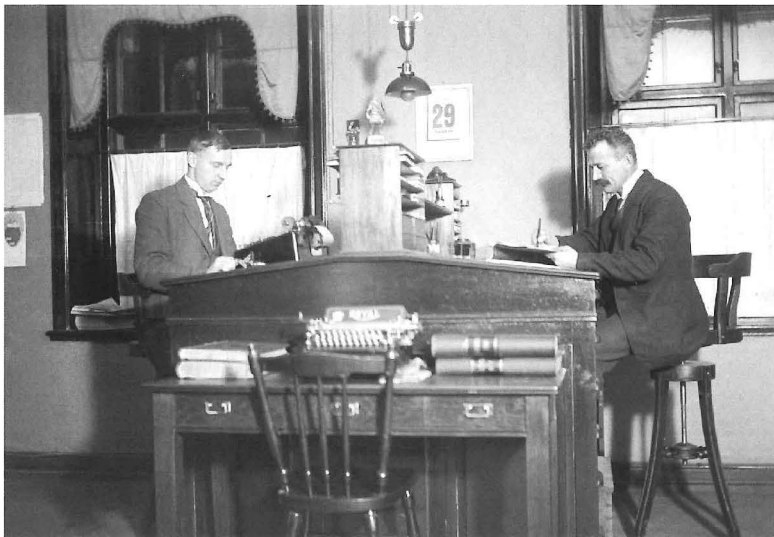
Snickeriverkstaden. SP 08.

fotografier från den eftersökta fabriken och givaren visade sig inte bara vara son till dess grundare; han hade själv drivit företaget i flera decennier. Ett bättre källmaterial gick knappast att få.

Carl-Gustaf Petterssons äldre bror Samuel tog bilderna omkring 1920. På dem syns delar av fabriken produktortiment – vagnar, harvar och vältar. Samuel Pettersson själv sitter till vänster på kontorsbilden. Det fotografiet är troligen taget av den tredje brodern Seth. Uppgifter om fabriken och några av bilderna publicerades i Uppland 2003. Det fick Carl-Gustaf Pettersson dock aldrig uppleva. Han gick bort i mars 2001, bara någon månad efter att han skänkt bilderna till Upplandsmuseet.

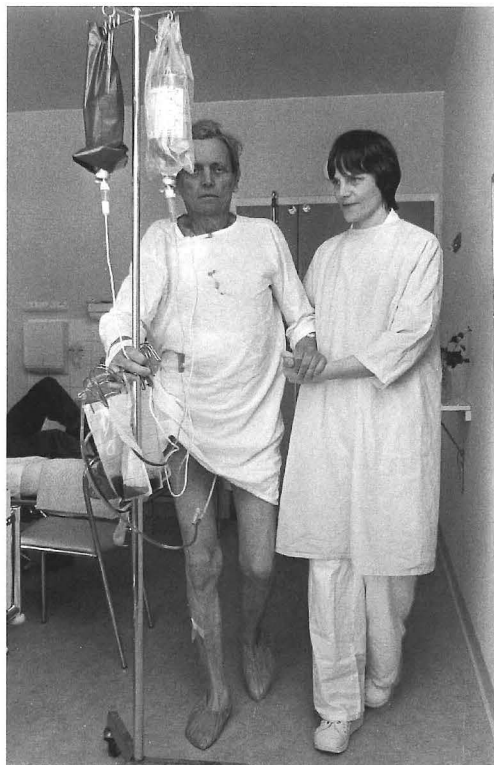
Fabriksgården. Bakom vagnarna syns staplade haroar; i bakgrunden fabriksbyggnaden vars högra del innehöll kontoret. SP 06.

Kontoret. Samuel Pettersson till vänster. SP 07.

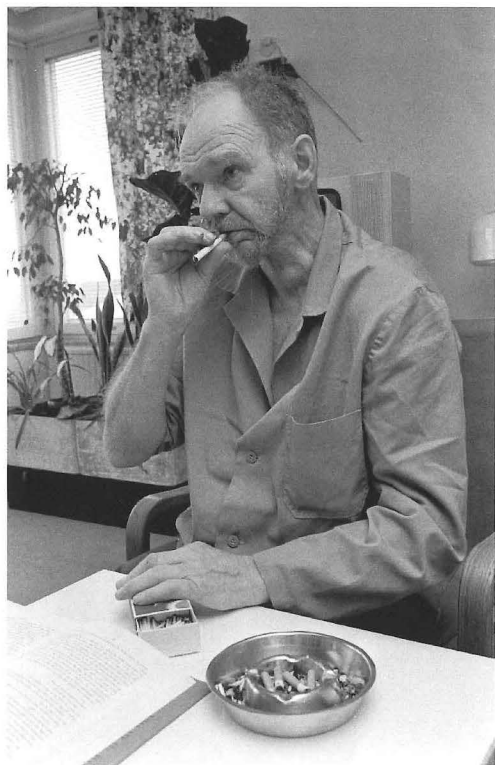
Akademiska sjukhuset

I början av 1980-talet dokumenterade Upplandsmuseet den kirurgiska avdelningen 70C på Akademiska sjukhuset. Avdelningens arbete följdes och beskrevs genom intervjuer, observationer och bilder. Bengt Fredén från Upplandsmuseet tog cirka 750 fotografier, varav några pre-

Sjukgymnasten Karin Huss "mobiliserar" en patient efter en operation. Han för med sig droppställningen med infusionslösning, blodplasma och dränage från operationssåret. SM 3180/7.

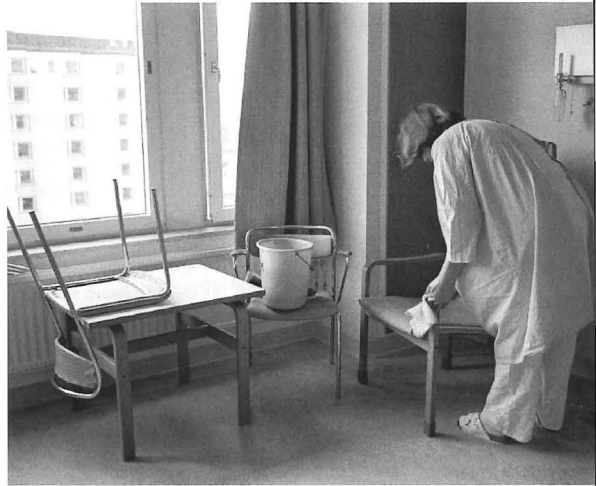
senteras här. Eftersom dokumentationen gjordes i museets regi, finns skriftliga uppgifter såväl till varje enskild bild som till det övergripande sammanhanget. Det sistnämnda manifesterat i närmare 40 intervjuer och rapporten "Akkis. En etnologisk undersökning av Akademiska sjukhuset i Uppsala".

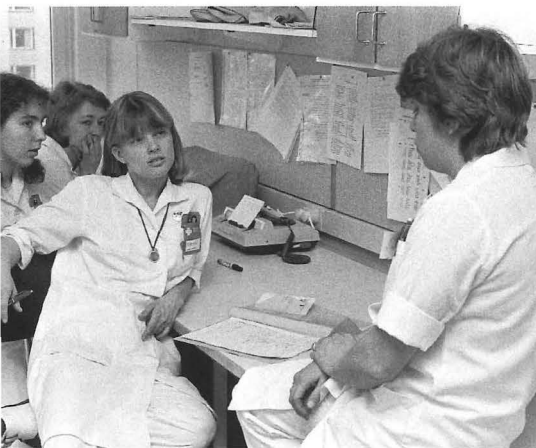
I rökrummet. SM 3180/36.

Sjuksköterskan Magnus Pettersson lär en patient att ge sig själv insulinsprutor. Patienten har fått bukspottskörteln bortopererad och kan inte producera eget insulin. SM 3192/9.

Undersköterskan Elisabeth Åkerström städar och desinficerar rummet efter en avlidna patient. Säng och patientbord har tagits bort. SM 3187/29.

Vikarierande avdelningsföreståndaren Eva Johansson ger rapport till undersköterskor och biträden. De sitter i kandidatrummet. SM 3176/5.

Sjuksköterskan Karin Fällås talar med en distriktsköterska i Uppsala. Samtalet gäller en äldre kvinnlig patient som ska skrivas ut och behöver hjälp i hemmet med att sköta sin stomi. SM 3190/19.

Manne Lind

Manne Lind (1917–1975) är främst känd för sin skildring av Norra Smedjegatan i Stockholm, en vägsträckning som försvann med 1960-talets rivningar av nedre Norrmalm. Den porträtteringen resulterade i en bok utgiven 1970, idag en klassiker inom den fotodokumentära traditionen. "Norra Smedjegatan. De sista åren" belönades med pris av Stockholms stad.

Mindre känt är att Manne Lind också finns representerad i Upplandsmuseets samlingar. Vid mitten på 1960-talet besökte och fotograferade han under flera års tid kvarteret S:t Per innan området revs och, liksom som sin motsvarighet i Stockholm, förvandlades till en galleria. Bilderna ställdes ut på Upplandsmuseet med vernissage i maj 1969.

Manne Lind började fotografera i 40-årsåldern. Hans fru köpte honom en kamera, i syfte att han skulle följa deras sons uppväxt. Intresset väcktes, utvecklades och 1963 inrättade hans arbetsgivare AB Vägförbättringar en tjänst som industrifotograf åt honom. Uppdraget var att dokumentera vägbyggen och dylika verksamheter. Genom det arbetet kom han i kontakt med Norra Smedjegatan och troligen också S:t Per. Det var AB Vägförbättringar som köpte, rev och återuppförde den stadsdelen. Kvartersskildringarna gjorde dock Manne Lind på eget initiativ och egen tid.

Gemyt – eller kanske misär?

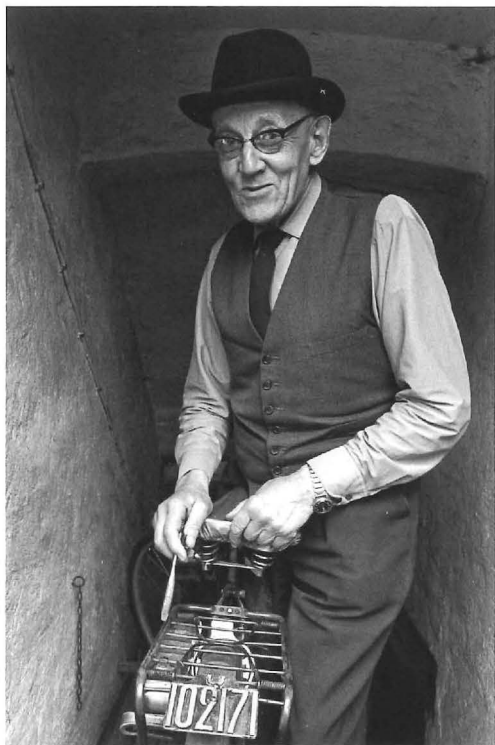

T.h.: Kvarterets yngre generation...

Nedan t.v.: ...och dess äldre.

*Nedan t.h.: Vy mot domkyrkan och
"Janemars".*

Innergård sommar- och vintertid.

Ovan: Från hörnet S:t Persgatan – Dragarbrunnsgatan.
Nedan: Bageri.

Bo Larsson fil.dr, mellan 2000 och 2009 antikvarie på Upplandsmuseets avdelning för kunskapsuppbyggnad och forskning. Är sedan maj 2009 anställd på Stockholms stadsmuseum som forskningsantikvarie och vetenskaplig redaktör.